

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za vse leto 60 Din.
 Posamezne številke 150 Din.
 Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 4. maja 1934.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
 Poštočerkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Ali se pogrezamo?

Pred svetovno vojno, oziroma pred preobratom, je bilo v Sloveniji v obrtnih obratih zaposlenih več delavskih moči kot po tovarnah, čeprav je tudi že takrat izpodrival stroj in tovarniški obrat rokodelstvo in se je širila industrijalizacija. Že preden je zaživel kapitalistični ustroj, je bila v Sloveniji razširjena obrt ne le po mestih in trgih, ampak tudi po kmetih. Že pred 100 leti in še prej so se skoraj v vsaki vasi pečali ljudje s kakšno obrtjo, da so mogli bolje in včasih tudi dobro živeti. Izdelovali so že na koncu 18. stoletja po vaseh lončene izdelke, izdelovali so rešeta, žebjarili so, kovali so kose, usnjarili, klesali ose, čevljarili so in kolarili itd. Izdelke teh domačih obrti so izvažali daleč ven iz Slovenije. Obrt je bila vedno in je še danes ena izmed osnov slovenskega gospodarstva, čeprav je v zadnjih 15. letih povojno dobičkarstvo, računajoč, da bo delalo velike dobičke z izvozom v balkanske dežele, postavljalo nove industrije in z njimi pričelo izrabljati prebivalstvo celih pokrajin, na pr. gorenjske doline, s sramotno nizkimi mezdami v tovarnah, v katerih bodo moški in ženski delavci pustili svoje najboljše moči ne vedoč, kaj bo z njimi na starost ali pa takrat, ko bo umetno ustvarjena ali pa preveč razmahla industrija izgubila tla zaradi gospodarskih in carinsko-političnih izprememb.

Pred svetovno vojno so sloveli slovenski obrtniki za zanesljive in solidne, kot je slovela slovenska trgovina, čeprav ni bila obsežna, za najpoštenjšo daleč na sever do Dunaja in na Češko ter na jug v Italijo. Slovenski obrtniki so delali za Trst, Pulj in Dalmacijo (na pr. stavbeni in pohištvni mizarji), dobivali so pa naročila celo iz Egipta. Obrtniški pomočniki so se hodili šolat v Gradec in na Dunaj v podjetja, ki so bila na mednarodni višini, najpogumnejši so prišli tudi v Pariz in London, preden so začeli doma samostojno obrt. Marsikak slovenski krojaški mojster je kot pomočnik delal na Dunaju, Parizu in v Londonu. Mizarji v St. Vidu nad Ljubljano so ustvarili mizarstvo, ki je bilo vsakomur kos. Slovenski obrtnik je bil pred preobratom

v zvezi z velikim, najnaprednejšim svetom ter se je učil v najboljših delavnicah.

Po letu 1918 je bila pa slovenskemu obrtniku pot v naprednejša obrtna središča zaprta. Kdor ni strpel doma, ni šel v tujzemeljstvo, v evropsko

šolo, ampak je šel za delom na jug, kjer se ni mogel ničesar naučiti. Še tistega se je znebil, kar mu je dalo domače izročilo. Slabega se človek povrh laže navzame, kot se priuči dobremu, zlasti pa mlad človek. V Sloveniji sami so začele pešati nekatere stroke obrti zaradi vedno napredujoče racionalizacije po tovarnah, ki so začele prodajati izdelke, ki so jih včasih izdelovali obrtniki, globoko pod ceno, za katero so sploh mogli delati obrtniki; že domače tovarne za čevlje so na pr. čevljarstvo spravile v stisko, češki Bata jo bo pa popolnoma uničil. Slovenskim krojačem izbija dno konfekcija. Splošni trgovski razvoj tehnike, kateremu se nihče ne more z uspehom upirati, gre naprej in ne prizanaša manjšim obrtnim obratom. Zato nekatere stroke obrti sploh propadajo. Druge obrti, ki jih stroj sploh ne more izpodrinuti, ker gre za boljše in kvalificirane, bolj osebno delo, pa zahtevajo celega moža. Zanje je potrebna osebna sposobnost, ročnost in znanje ter ljubežen in resnično zanimanje za stvar! Te kvalificirane obrti so nosilke

pravega napredka v gospodarstvu in izdelovanju

gospodarskih dobrin. So tudi dokaz ljudske kulture obenem. Kako popolne izdelke so na pr. v preteklih časih izdelovali na pr. naši kovinarji, kamnoseki in mizarji. Šlo jim je pred vsem za to, da so njih izdelki prvovrstni in imenitni, ne pa za to, da bi čim več in čim hitreje zaslužili. Stari mojstri so vzgajali naraščaj, naši pa ga izrabljali. Današnji dan pa pri nas

peša kakovost med obrtnim naraščajem

tako vidno, da je človeka strah. Mlajši rokodelci ne obvladajo več svoje stroke, še daleč ne dosega starejših svojih tovarišev. Kvaliteta gine zlasti po mestih. Nedavno je dejal starejši podeželski mojster, da pomočnika, ki pride iz mesta, sploh ne sprejme v delo, ker ga ne more rabiti!

Okoli 15.000 obrtniških vajencev je še v Sloveniji, čeprav je padlo v zadnjih treh letih število za eno tretjino.

Velika večina teh fantov bi morala postati žež nekaj let samostojnih mojstrov. Marsikdo izmed njih pa, čeprav je n. pr. ključavničarske obrti že izučen, ne zna pravilno popraviti ključavnice. Šole

ložnica v zameno, dosti večjo vrednost, kot vse dosedanje subvencije iz javnih sredstev. Društvo poklanja knjige in revije univerzi v Ljubljani, in z ustavitvijo nadaljnjega izdajanja zbornika bi bila tudi ta močno prizadeta, saj ni misliti, da bi si seminar za umetnostno zgodovino mogel iz pičlih svojih dotacij nabaviti le eno znanstveno revijo. Dovolj žalostne so te ugotovitve, a treba jih je bilo zapisati, da javnost spozna razmere, v kakršnih se pri nas znanstveno delo vrši. Saj velja kritika tudi za druge znanstvene publikacije. Koliko rokopisov naših prvih znanstvenih avtoritet se praši po predalih, ker ni založnika in ni ustanove, ki bi izdajanje znanstvenih publikacij podpirala in omogočala.

V pričujočem zborniku večina razprav osvetljuje predmete in vprašanja domače umetnostne zgodovine. Izidor Cankar razpravlja o Narodni galeriji ter njenih nalogah po petnajstletnem obstoju. Vojeslav Molè prihaja v svoji razpravi: O sociološkem problemu v umetnosti zgodovini do zaključka, da se sociološki problem niti v splošnem niti v posameznostih ne dotika umetnostnega jedra umetnine in razvoja umetnostnih oblik, t. j. prav tega, kar je predmet umetnostno-zgodovinskih razprav in spada raziskavanje in presojanje medsebojnega razmerja med socialnimi skupinami in umetnostjo s sociološkega vidika v zgodovinski perspektivi po njegovem naziranju predvsem v kulturno zgodovino. Balduin Saria piše o »Glavnih kulturnih podobah mitrejev v Poetovionici«, pri-

ne pomagajo nič, ker se v njih ne uče stroke same, ampak vseh mogočih drugih stvari in še abstraktnih učnih predmetov čimdalje manj. neke vrste prireditve, ne dajo mladini resnosti, pač jo pa napolnjujejo s publicami. Obrtniški učenci vidijo, da tudi mojstrom ni do dela, ampak le do lahkega zaslužka. Za to se prijema mladine v obrtih

lahkomišljenost in lahkoumnost.

Da se število obrtniških učencev manjša, je gotovo tudi vzrok ta, da sili vse v takoimenovane poklice za izobražene, kjer je čimdalje več proletarijata in ljudi brez posla. V resnici je pa obrtniški stan bolj zdrav kot poklic tovarniškega delavstva. Tudi redovitnost obrtniških rodov in po mestih in trgih je še danes večja kot delavskih ali pa uradniških in trgovskih, vsaj v Ljubljani je prirastek otrok v obrtniških rodovinah izmed vseh največji. Obrti tudi industrijalizacija ne bo odpravila. V severni Ameriki, kjer je najmočnejša industrija na svetu, še danes res dober, zanesljiv in sposoben obrtni delavec ne zasluži nič manj kot vseučiliški profesor, tako na pr. prvovrstni zidar ali mehanik. Obrtnik je svobodnejši in bolj ustvarjajoč kot delavec v tovarni in bolj kot nastavljeni izobraženeec.

Predvsem je pravo slovensko delo v obrtih, namreč osebno in individualno delo. V tovarnah odloča kapital tudi glede kakovosti izdelkov.

Ni tedaj vseeno, kakšna je višina slovenske obrti in kakšna bo v prihodnosti, kar je jedro slovenske delovne moči.

Če bo slovenski obrtniški podmladek slab, bo shirala važna veja naše gospodarske biti.

Kaj nam je torej storiti?

Na šolsko vzgojo ne zidajmo. Mladim obrtnikom in obrtniškim vajencem ter pomočnikom moramo biti vsi vzgojitelji. Pokazati jim je treba,

da jih bo le strokovna zanesljivost in dober izdelek redil.

Naročniki naj mojstre prisilijo, da bodo resno vzgajali učence in se sami resno posvetili delu. Strogost je tu na pravem kraju v sedanjih časih. S strogostjo bi se mogoče dalo doseči, da se povzdigne kakovost naše obrti, ki bi morala hoditi v šolo zopet v najboljše delavnice v tujzemeljstvo, ne pa v kraje, kjer izgube ljudje še tisto, kar so doma pridobili. Taka strogost bi bila pravo slovensko dejanje.

L. P.

Zbornik za umetnostno zgodovino

(Založilo Umetnostno-zgodovinsko društvo v Ljubljani, uredil dr. Fr. Stelè.)

Edino glasilo naše mlade znanosti, umetnostne zgodovine, je izšlo z zamudo več kot enega leta, kar je znak vedno težje premagljivih ovir finančnega značaja, s katerimi se mora boriti društvo. Prav resno se je bati, da ne bi bilo prisiljeno, nadaljnje izdajanje zbornika ustaviti. Število naročnikov se pri znanstvenih izdajanjih ne da preko meje zvišati, podpore iz javnih sredstev pa so vedno skromnejše. Če upoštevamo, da društvo ne izplačuje za upravljanje in urejevanje zbornika in za prispevke nobenega honorarja, ker že tako tisk sam povzroča pri tej vrsti obzornikov, ki si jih brez slik ne moremo predstavljati, velikanske stroške, dobimo šele pravo predstavo o težkočah tega podjetja, pa tudi o nesebičnem delu njegovih izdajateljev in sodelavcev. Zbornik je danes edino glasilo za historično raziskavanje in obravnavanje umetnosti v naši državi in kot tako tudi edini predstavnik naše umetnostno-zgodovinske znanosti v tujzemstvu. Pričujoči letnik je dvanajsti svoje vrste, kar dovolj priča o resnem hotenju njenih izdajateljev. Neodpušljivo je zato, če se tako podjetje iz javnih sredstev bolje ne podpre, ko je toliko manj važnih ustanov deležnih izdatnejših podpor. Nekoliko čudno je slišati ugotovitev, da predstavljajo tujzemski revije, ki jih prejema za,

našajoč analizo njenih številnih fragmentov. Med slikami sta tudi dve iz Virunuma od fragmentov, ki se nahajajo v celovškem muzeju. Razprava je nov donos k naši arheologiji. Obširna je razprava F. S. Vurnika: K razvoju in stilu Metzingerjeve umetnosti, ki jo je priredil za zbornik M. Marolt. Razprava je del disertacije ranjkega Vurnika in je pomembna za ugotovitev pravilne podobe našega baročnega slikarstva. Med 17 dobro uspelimi reprodukcijami Metzingerjevih del je več celostranskih. O varstvu spomenikov za dobo od 1. VII. do 31. XII. 1931 poroča konservator France Stelè. Iz njegovega peresa so tudi trije krajši nekrologi dr. Antona Gnirsa, dr. Josipa Mantuanija in prof. H. Viertelbergerja. Bibliografijo o naši umetnosti za l. 1932. podaja naš neutrudljivi bibliograf Janko Šlebinger. O naših umetnostnih razstavah v dobi 1928—1930 poroča pregledno F. Kos. V poglavju o književnosti ocenjuje Izidor Cankar 1. in 2. zvezek Umetnostnih spomenikov Slovenije, in sicer »Cerkvene spomenike v Celju« in »Cerkvene umetnine izven Celja«, spisal Marijan Marolt. Oceno o Vodniku po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani (kulturno-zgodovinski del) pa je napisal A. Stupica. V »Beležkah« poroča B. Saria o 3. mednarodnem kongresu za krščansko arheologijo v Raveni septembra 1932, o nekaterih slikah Franceta Kavčiča (Cauciga) in nekaj o njegovi rodbini piše dr. J. Regali, a Viktor Steska priobčuje dvoje pisem slikarja Julija Quaglia. Zborniku je dodan konec obširnega topografskega opisa dekanije Vrhnike iz-

Dollfussova Avstrija in njena ustava

I.

Dne 4. marca je minilo leto dni, kar je dal avstrijski parlament kanclerju Dollfussu očividno dobrodošel povod, da mu je zavel vrat. Glede na približno številčno ravnotežje obeh vodilnih avstrijskih političnih strank je pač malokdo pričakoval, da bo šel avstrijski notranjepolitični razvoj po tedanjem incidentu v parlamentu v tisti smeri, kot smo jo imeli priliko opazovati v zadnjih trinajstih mesecih. Ker se je nekako v ravno tistih tednih začel vprav brutalen pritisk hitlerizma na slabotno Avstrijo, je Dollfussova diktatura uživala prve mesece po vsej Evropi prav znatno naklonjenost, zlasti ker ni nihče pričakoval, da se namerava ustaliti kot trajna vladna oblika. Vsi smo jo imeli za zasilen izhod v samoobrambi proti narodnemu socializmu, ki se je skušal nasilno polastiti Avstrije ter jo priključiti veliki Nemčiji. In glede na surove metode, ki jih je prav tedaj v rajhu uporabljal Hitler naproti vsem drugim političnim strankam, pač tudi Dollfussu ni mogel in ne smel nihče zamisliti, če je posegel v tistih težkih časih po izrednih sredstvih, kajti vsaj videti je bilo, da z začasnimi diktatoričnimi sredstvi končno vendarle brani — demokracijo in svobodo.

Toda vsi, ki so tedaj še kolikor toliko naklonjeno gledali na krmarjenje malega kanclerja, so doživeli kmalu hudo razočaranje. Mož je namreč ves čas dosledno odklanjal podporo tiste politične skupine, ki predstavlja vso drugo polovico avstrijskega prebivalstva, to je socialistov. Poznamo ideologijo marksizma in dobro vemo, da je njegova programatična zahteva diktatura proletariata, čeprav morda ne ravno v brutalnih oblikah ruskega boljševizma. Toda marksizem je ravno zadnja leta doživel v Srednji in Zapadni Evropi take silne poraze, da na realizacijo svoje diktature pač ne more več resno računati, zato je vsaj za enkrat vprav vitalno navezan na demokracijo. In kje bi torej našel Dollfuss naravnega zaveznika proti narodno-socialističnim prizadevanjem, kot ravno v avstrijskih socialistih, ki so po uničenju mogočne nemške socialne demokracije v Nemčiji postali že precej skromnejši in krotkejši. To zaveznikstvo bi bilo tem dragocenejše in naravnije, ker bi obe stranki socialni demokratje in Dollfussovi krščanski socialisti predstavljali vsaj tri četrtine vsega avstrijskega prebivalstva, ob katerem bi se brez-pogojno morale razbiti vse nade avstrijskega fašističnega meščanstva, degeneriranih fevdalcev in habsburških »legitimistov«.

Že jeseni lanskega leta se je pa jasno pokazalo, da Dollfussu sploh ne gre za demokracijo, temveč le za ustalitev lastne diktature. Ker ni imel za te načrte za seboj niti vse lastne stranke, se je oprl na avstrijske fašiste, to je na Starhemberg-Feyev »Heimwehr«, ki je pa že dolgo popolnoma pod vrhovnim vodstvom in vplivom italijanskega fašizma. Socialističnega zaveznikstva se je branil Dollfuss z izgovorom, da ga od njega pregloboko loči

njegov krščanski svetovni nazor, toda to opravičilo pač ni iskreno, ker je tudi ideologija liberalnega fašizma prav tako nezdržljiva s krščansko. Šlo torej nikakor ni za kulturne vidike, temveč zgolj za politične. In tu je bil Heimwehr pač bližji Dollfussu nego socialisti, kajti obema je demokracija trn v peti.

To je postalo jasno zlasti lansko zimo. Tedaj je postal fašistični Heimwehr že tako samozavesten, da je začel kratko in malo odstavljati svobodno izvoljene deželne glavarje, deželne odbornike in župane ter postavljati na njih mesta svoje zaupnike. Čeprav je ta usoda doletela kar po vrsti tudi Dollfussove lastne politične pripadnike, se mali kancler temu vendarle ni uprl, temveč to nasilstvo vsaj posredno še podpiral. Uprli so se pa temu socialistični delavci, najprej v Lincu, potem pa še po drugih mestih. O marksizmu mislimo lahko kar in kakor hočemo, toda za vsakega načelnega in stvarnega opazovalca je bilo jasno, da so šli tu delavci v boj za pravico ter za demokracijo in da so bili v samoobrambi, kajti dolge mesece so mirno prenašali vsa Dollfussova in heimwehrovska izzivanja, in šele ko je začel avstrijski fašizem z odkrito revolucijo, so se nazadnje tudi socialisti postavili v bran. Bili so premagani, in v tistih dnevih je zagrešil Dollfussov režim moralne zločine, ki zaslužijo najhujšo obsodbo vsakega človeka in kristjana. Na nosilcih so nosili ranjene socialistične delavce pred izredna sodišča in od tod pod vislice. Če je kdo v povojnih letih kompromitiral krščanstvo, potem je bil to Dollfuss, kajti moža, žal, ni nikoli nihče poklicanih zavrnil, ko je pogrlnjal svoja politična dejanja s krščanskim plaščem.

S porazom socialistov je bil na tleh najnevarnejši Dollfussov nasprotnik, in sedaj je mož tudi lahko odkrito pokazal svoje karte. Že od lanske jeseni je na tihem pripravljaval novo ustavo, o kateri se je slišalo le toliko, da bo zgrajena na znano papeževo okrožnico »Quadragesimo anno«, toda šele po porazu delavstva so prihajali polagoma v javnost konkretni obrisi, dne 1. maja je bila pa razglašena in uveljavljena, in sicer na prav tako protizakonit in ustavolomen način, kot vsi dotedanji Dollfussovi ukrepi. Čeprav je svoječasno prisegel na ustavo, je samolastno razveljavil socialistične mandate v parlamentu, nato si pa dal od njegovih žalostnih ostankov izglasovati novo ustavo, ne glede na to, da je predpisovala stara, res moderna in demokratična ustava čisto drugačen postopek. Vsa farsa se je odigrala zadnjega dne aprila. Tedaj se je namreč sestal okrnjeni parlament, in ker se je celo delu krščanskih socialcev ter obeh liberalnih strank upiralo izreči svoje soglasje za Dollfussove ukrepe v zadnjem letu, je »legaliziral« svoj fašizem in novo ustavo komaj z dobro tretjino pri zadnjih volitvah svobodno izvoljenih poslancev.

ostalimi, posebljena pravica, v čemer se odraža moč kultiviranja. Vse pa podčrtava občutena, doživljena in učinkovita glasba.

Preden preidem k nadaljnjemu, bom omenil še nekaj, kar močno moti in to ne le pri nas, temveč tudi marsikje drugje, zlasti v zboru. Menda si želi vsak igravec, statist, zborist ali solist, sposobnosti za čim močnejše vživetje in poskuša podati čim pristnejšo sliko. Tudi od publike se zahteva neko omejeno vživetje v pristnost, ki stoji sicer že sekundarno ali še nižje. Vendar je potrebno, ker bi se drugače vsak notranji psihični proces pojavljal ali v zmanjšani meri, ali bi ga sploh ne bilo ali pa bi zavzel nasprotno, nepravilno smer. Tem trem oblikam pa odgovarjajo vzporedno kot rezultat: minimalni efekt, odpadanje efekta sploh ali pa negativni notranji efekt, torej baš nasprotno od namena, ki je bil indirektno ali direktno naperjen. Če naj bo to pri gledalcu, koliko močnejše šele mora priti do veljave pri igralcu, resnični operni ali dramski osebi, ki se poskuša tej resničnosti čim bolj približati ter se v bistvo nje čim globlje dokopati in jo sprejeti v možni meri tudi vase. Seveda je takih igralskih osebnosti bolj malo. Vendar mora vsaka nastopajoča oseba skrbeti za čim jačjo relacijo med sabo in drugimi, ker le tedaj moremo govoriti o večji ali manjši harmonični izvedbi te ali one stvari. To je edina pot k čim večji dovršenosti izvajanja in jo mora poznati, se je zavdati in jo izvrševati vsake vrste igravec, drugje in pri nas!

Viljema Tella je režiral — prvič kot operni režiser — Milan Skrbinšek, ki je izvrstno razumel in izvedel relacijo igre in glasbe ter v operi doživljajsko noto še podčrtal. Vloge so bile dobro razdeljene: Hedviga — Golob-Bernotova je bila pevski in igralski odlična. Golob-Bernotova se stalno dviga, in prav nič se ne bomo začudili, če bo, kakor je bila povabljen na internacionalni glasbeni festival v Firenci, kjer sta s skladateljem Ostercom dosegla zavirljive uspehe in najugodnejše kritike svetovnih glasbenikov in kritikov, kmalu pela v Rimu ali kje drugje. Matilda (Kun-

OPAZOVALEC

O zvezi notranje politike z zunanjo

Pred dnevi sem se pogovarjal z nekim politikom o notranjepolitičnih vprašanjih, ki se tičejo zlasti medsebojnih odnosov Slovencev, Hrvatov in Srbov. Odločno sem poudaril, da jih ob treba čimprej zadovoljivo rešiti, če hočemo, da se bo naša država notranje okrepila in da bo mogla začeti z uspešnim delom tako na gospodarskem, socialnem, kakor kulturnem polju.

Njegov odgovor me je močno presenetil. Dasi ni tajil potrebe po notranji ureditvi, vendar je omalovažujoče pripomnil, da so vsa ta vprašanja le drugotnega pomena v primeri z nadvse zapletenimi in nevarnimi problemi zunanje politike. Potem pa se je na dolgo in na široko razgovoril o nevarnostih italijanskega in nemškega fašizma, o priključitvi Avstrije k Nemčiji, o revizionizmu, o balkanskem paktu, Bolgariji in Albaniji.

Na prvi pogled bi mu človek skoraj moral pritrlditi. Toda, če si podrobneje ogledamo njegov odgovor, zlasti pa, če si predočimo, na čem sloni moč sleherne države, bomo spoznali, da je naziranje, ki omalovažuje notranjepolitična vprašanja, v bistvu zmotno, za državo škodljivo in politična kratkovidnost brez primere.

Kdor le malo pozna politično zgodovino, vé, da moč države ne sloni na njeni oboroženi sili, temveč predvsem na zadovoljstvu njenih državljanov. Kajti le državljan, kateremu je omogočen vsestranski svobodni razvoj in razmah v območju njegove države, bo v primeru nevarnosti čutil resnično potrebo, da to državo tudi brani proti slehernemu zunanjemu nasprotniku, kajti s tem, da bo branil dobro države, bo branil obenem tudi lastno dobro.

Mislim, da je to tudi edino pravilno in realno gledanje na probleme notranje politike v zvezi z zunanjo politiko in edino možna trdna osnova za trajno okrepitev vsake države.

Pozabiti pa ne smemo pri tem še na neko dejstvo: da se zunanjepolitični nasprotniki neke države vedno okoristijo, ali vsaj skušajo okoristiti z notranjepolitičnimi nasprotji svoje nasprotnice, in da pomeni tudi za zaveznike država, ki je notranje urejena in katere državljanji so zadovoljni, vse drugačen političen faktor, kot notranje neurejena država.

Vsega tega bi se morali zavedati tudi naši politiki pri reševanju notranjepolitičnih vprašanj, če hočejo biti tudi v resnici državniki, ne pa samo ljudje, ki gledajo na lastno korist in ne trenuten uspeh —

X.

Vsem, ki vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji služečega lista pri sreč, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

pod peresa Marijana Marolta. Delo izhaja kot priloga zborniku od l. 1929. in je del zbirke: Umetnostni spomeniki Slovenije. Ko izide celotno delo v posebni knjigi, bo treba o njej obširneje spregovoriti. Tu naj podčrtam le umetnostni pomen polhovgrajske cerkve, ki je dobro razviden iz opisa in številnih slik.

Poleg 12 letnikov »Zbornika« je izdalo Umetnostno-zgodovinsko društvo še nekaj drugih publikacij, ki jih hrani zvečine še v svoji zalogi, in sicer: dr. Fr. Stelè, Umetnostni spomeniki v Sloveniji: Sodni okraj Kamnik (500 strani, nevezan 100 Din). Marijan Marolt: Umetnostni spomeniki Slovenije: Dekanija Vrhnika (bo v kratkem na zalogi), Kos-Stelè: Srednjeveški rokopisi v Sloveniji (60 odnosno 80 Din), na kar opozarjam one bralce, ki jih domača zgodovina resneje zanima. Mnogo gradiva je nakupičenega na teh straneh in mnogo nesebičnega dela! Nerazprodana zaloga Umetnostno-zgodovinskega društva se leto za letom kopiči, in finančne težkoče pri nadaljnih izdajanjih rastejo, kar močno ovira razmah slovenske znanosti.

A. S.

Glasbeni pregled

OPERA.

Viljem Tell, opera v treh dejanjih. Besedilo: Etienne in Bis. Glasba: G. Rossini. Dirigent: Nefat, režiser: M. Skrbinšek.

Rossini, mojster komičnih oper, je s svojo zadnjo opero, Viljemom Tellom, postal tudi mojster resne, klasične opere, v kateri je najpopolnejše izrazil bistvo svojega genialnega duha. Viljem Tell je v najrazličnejših naslovnih izpremembah šel preko vseh svetovnih odvor, in še vedno je v njem tišto, kar mu je dalo duhovno globino in privlačnost: jasnost, bogata melodika in harmonična celotnost. Vedno osvaja občinstvo, pa da mu je naslov Andrej Hofer, Karel Drzni ali kakorkoli. Postal je ideal narodnega junaka, borca za svobodo domovine in za pravico, etično nad vsemi

čeva k. g.) je bila tudi prav dobra; najbolj leži srednja in visoka lega, v nizkih legah je slabša, ker se ji trga glas. Viljem Tell (Primožič), Rus, Ribičeva i. dr. so bili prav dobri, kakor tudi zbor (če abstrahiram nepravilnosti, ki sem jih zgoraj omenil, ki pa veljajo seveda le za nekatere) in orkester. V celoti je »Viljem Tell« na našo publiko vplival zelo pozitivno, kar je bilo razvidno iz razpoloženja in ugodnega poseta. D. Cv.

Užitkarji,

žaloigra v treh dejanjih, spisal Alojzij Remec, Mohorjeve knjižnice I. zvezek, 2. natisk.

Delo je že med našimi odri dobro znano; izšlo je l. 1923. v »Mladiki«, pozneje pa kot posebna izdaja »Mohorjeve knjižnice«. Obravnava pereče vprašanje užitkarjev, ki imajo »kot« pri hiši, in mladih gospodarjev, ki na ta »kot« radi pozabljajo. Boju za zemljo se družijo v obravnavanem primeru še stari nemaščevani »grehi«, ljubosumnost in nevoščljivost, kar vse daje povod za neprestane pravde med sosedoma. Pisatelj kot dober poznavalec ljudstva ostro biča te ljudske razvade. V naših dneh, ko se je življenje še bolj priostrilo, so ljudske strasti in razvade še močnejše; žalostne primere tragedij kmečkih domov imamo orisane ravno v zadnjem času izpred novomeškega, mariborskega in ljubljanskega sodišča. Zato bodo »Užitkarji« v naših dneh še aktualnejši kot pred desetimi leti. Ta tezna žaloigra bo vplivala vzgojno, kjerkoli jo bodo igrali. F. C.

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno borbo hoče voditi proti vsakemu slepomušenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

Slika iz Julijske Krajine

Število italijanskih družin v Podbrdu vedno bolj narašča. Lakota in brezdelje jih ženeta v te hribe. Najbolj osovražen med njimi je Sicilijanec Munaffo Felice. Kot skromen financer je došel pred leti v obmejne kraje. Spoznal pa je med temi hribi zlato jamo. Kmalu je pustil svojo službo ter odprl malo brivnico. Spočetka je sam bril, pozneje pa je poklical na pomoč še sorojaka. Ker so bile v tem kraju samo slovenske gostilne, je pričel tudi s prodajo vina čez ulico. Ta misel ni bila napačna. Kmalu je dobil dovoljenje za vinsko zalogo, ter vedno bolj in bolj širil svoj obrat. Pričel je tudi sprejemati abonente na hrano. Tudi to je precej neslo. Radi velikega števila gostov je potreboval precej zelenjave, ki jo je naročal direktno iz Gorice. Seveda mu je velikokrat zelenjava ostajala, toda znal si je pomagati ter jo je prodajal sosedom. Tudi v tem je videl precej dober zaslužek — odprl je trgovino z zelenjavo! Če že ima trgovski lokal, zakaj naj bi prodajal samo vino in zelenjavo! Razširil je trgovino, tako da ima danes v njej že vse, kar človek potrebuje, manjka mu še tobak! Zdaj se bori na vse kriplje, da bi dobil še trafiko! In če ima trafiko, zakaj naj ne bi imel še gostilne? Zato pa potrebuje lokal. Poizkusil je na dveh krajih, toda mu je spodletelo, upamo, da mu bo še v tretje! Seveda potrebuje za svoj obrat tudi osebja. Tega mu v Italiji ne manjka! V brivnici sta Italijana pomočnik in učenec, v trgovini je namestil očeta, v svojo menzo kot šefinjo pa — sestro, v vinsko zalogo namerava postaviti brata, ki je tudi nekje financer — sam pa je »gospod direktor«, ki nič ne dela kot slovenska dekleta zapeljuje, dasiravno je oženjen s Slovenko-domačinko! Mimogrede povedano, je njegova žena sestra žene zaprtega Zgaga in sestra žene zaprtega Tomaža Groharja. Al nima morda pri celi aferi prste vmes tudi Munaffo, da bi se polastil premoženja obeh nesrečnežev?

»Istra.«

»Slovenija« hoče postati glasnik vseh stremiljenj, težkih po duhovni svobodi in pravi demokraciji, po zbiranju in zenotenju naših sil v borbi za trajne pogoje našega obstoja kot narod. Kdor je z nami enih misli, ga prosimo, da se spomni svojih dolžnosti do lista.

Varčevanje

Na predlog ministra trgovine je sprejel ministrski svet uredbo o izpremembi zakona o državni hipotekarni banki. Po čl. 72. izpremenjenega zakona ima predsednik upravnega odbora 3000 Din nagrade na mesec, podpredsednik 2500 Din, drugi odborniki po 2000 Din; udje nadzorstva dobivajo na osnovi čl. 91 po 1000 Din. Ti funkcionarji gotovo niso navezani samo na te dohodke, ki bi jih jim sicer privoščili. Po čl. 95 istega zakona so pa še določene te-le deležnine: predsedniku največ 36.000, podpredsedniku in drugim odbornikom največ 24.000, nadzornikom največ po 12.000 Din. Ker so to izpremenjene vsote, sledi iz tega, da so bile prej višje. Tako nastajajo nesorazmernosti, da se pri nekaterih radodarno razsipa, pri drugih pa nepremišljeno stiska. Oboje se imenuje varčevanje — in vendar kakšen razloček! Kar je n. pr. pri členu upravnega odbora državne banke letna nagrada, to je pri državnem uradniku srednje ali višje stopnje letna plača. Tu je pravo dvojno zaslužkarstvo, ki bi ga bilo treba odpraviti;

Vsak Slovenec naj bere tednik „Slovenija“

Čudna cvetka

Zadnjič je prijatelj Žane, znan radi svojega do-brega nosu, na Barju nekaj zavohal.

Jaz pa ne, ker je bila megla.

Žane voha in gleda okoli in opazi nekaj.

»Glej no to cvetko.«

Bila je — namreč cvetka — komaj vidna — zelena — in zelo je smrdela.

Žane, suplent botanike na 5. gimnaziji, prične cvetko pregledovati in šepetati latinska imena.

Čudno je bilo to — da so bile okoli te smrdljive cvetke vse druge in vse travice ovenele, skoraj mrtve.

Čudno, zelo čudno.

Moj prijatelj ima vedno malo lopatico s seboj. Začel je to smrdljivo cvetko izkopavati.

Imela je tenke — dolge — zelo dolge korenine, in koreninice so bile kakor zarasle s koreninami drugih rastlin.

Naenkrat zagledava globoko v zemlji in na glavni korenini neko čudno stvar. Velika je bila kakor želodec kakega napitanega merjasca.

Žane vzame klobuk, jaz pa potegnem nož iz žepa in prerežem ta želodec.

In kaj vidiva!

Samo lepe, rumene cekine. Veliko jih je bilo. Želodec je bil dobro nabasan.

»Cekini«, dragi bralec, so »Cekini«, so vedno

Mladina beži od nacionalistov

O vprašanju, zakaj beži naša mladina iz nacionalnih vrst, je napisalo nacionalistično glasilo »Borba« cel uvodnik. Kaj ko bi se »Pohod« nekoliko ustavil ob tem uvodniku, da ne bo vedno hvastal o mladini, ki je z njim. Sicer je pa stvar taka, spoštovana »Borba«: nacionalistična naša mladina res nj in tudi ne bo, narodna pa je in ostane.

Kolkovani računi

Kako obremenjujejo obvezni kolkovani računi trgovinski promet, opisuje nazorno podeželski trgovec v »Trgovskem listu«:

»Novi predpis o obveznem izdajanju in kolkovanju računov za vsak prodani predmet, ki je dražji ko 20 Din, je posebno zadel podeželsko prebivalstvo in zlasti še delavstvo. Ne morem na tem mestu navajati, kaj vse pravijo ljudje o tem novem predpisu. Dobro bi pa bilo, če bi tisti, ki so izdali ta predpis, slišali ljudstvo, kaj sodi ta o njem. Potem pač nikdar ne bi izdali podobnega predpisa.

Najbolj je ljudstvo nejevoljno, ker občuti novi predpis kot posebno breme zlasti za revnejše sloje. In temu se ni čuditi, če se pomisli, da se plača po novem predpisu za vsako prodano blago, ki je vredno več ko 20 dinarjev 50 par takse, če je vredno več ko 100 Din pa en dinar, in prav tako tudi en sam dinar, kadar gre za vagonске pošiljke. Za mallega človeka, zlasti za delavca, je že izdatek 50 par visok znesek. Pomisliti je vendar treba, da so redki delavci, ki prejema 3 dinarje na uro. Za delavca, ki prejema le 1 do 2 dinarja na uro, pomeni nova taksa že polurno mezdo. Ponekod imajo ljudje komaj za sol in sedaj naj plačujejo še novo takso.

Kdor jemlje na knjižice, plača za vse leto le 5 Din. Knjižice pa imajo le boljši sloji, ker kmet ali delavec nimata tega kredita, da bi dobivala blago na knjižico. A kdor ima knjižico, plača manj novega davka, kakor pa tisti revež, ki je prisiljen, da kupuje vse sproti. Zopet je revež ne samo relativno, temveč absolutno najbolj obremenjen.«

Vidi se, da je nova taksa sklenjena pri zeleni mizi od gospodov, kajti drugače pač ne bi mogli obdačiti tudi najbolj revne delavske družine, ki kupuje samo to, kar neobhodno potrebuje za golo življenje, z davkom 60 Din na leto, kolikor znaša dejansko najmanj nova taksa.«

Mrcvarjenje

En stavek iz 17. številke »Borbe« na tretji strani:

»Če pa ... ne kaže ... razumevanje za naše ... nacionalne težnje, naj se ga ... izžene ...«

Takoj v naslednjem stavku pa zabavlja na mrcvarjenje našega jezika:

»Skoraj 16 let po prevratu so še vedno ljudje, ki imajo očidno veselje, če se morejo v slovenščini ... nerodno izraziti. Lahko bi pričakovali, da so se v tem času popolnoma privadili slovenščini.«

Kaj ko bi se vsaj »Borba« nekoliko privadila slovenščine. Po njenih lastnih besedah bi to lahko pričakovali od nje. Ne sicer, da bi se popolnoma privadila; tega od nje res ne smemo zahtevati. Ali da bi se vsaj ogibala najnerodnejših napak.

To bi bilo že zaradi tega dobro in koristno, ker bo njeno — sicer hvalevredno — spotikanje nad mrcvarjenjem slovenščine vse več zaleglo, če bo pisano v pravilnem jeziku. Kajti sicer bi utegnil kdo skomigniti: »Kaj me bo učil, ko pa sam ne zna!«

in povsod zaželjeni, vendar imenitni le tedaj, ako niso v kaki izložbi, temveč v lastnem žepu.

Mišljeno — storjeno.

Na poti domov sva se ustavila pri »Mačku«, kjer se toči dobra kaplica.

Tam sva se pa malo preveč napila na prazni in izpraznjeni želodec. Radi pomanjkanja druge običajne valute sva plačala s cekinom. Tedaj je nekdo — ne krčmar — poklical policaja in sedaj se je pričela prava ... še boljša, kakor v naši dramji. Igralo se je gladko in vsi so nastopali brez suflerija. Režijo je vodil stražnik. Kako so ravno vsi prizori potekali, res ne vem, ker moji možgani tedaj niso dobro in zanesljivo delovali. Besede »tiči«, »tatje«, »koritarji«, »v keho« so padale, kakor zrela jabolka v jeseni. V enem prizoru je nastopala tudi stara kuharica pri »Mačku«. Izrekla je odločilno:

»Ferberana bosta.«

To ni esperanto — to so le izrazi njene otroške dobe, ko je služila pri nekem sodniku.

Stražnik je ostro nastopal.

»Povejta takoj ime lastnika cekinov.«

Moj prijatelj Žane, izučeni botanikar in precej vinjen je kričal, oziroma bolj jecljal.

»Ro — rožca se — se i — i — menuje ko — ko corruptia — vul — vul — garis.«

Stražnik: »Jaz se ne brigam za rožce, ampak samo

Lesni izvoz je treba rešiti

piše »Trgovski list«, ko poroča, da je povišala Italija uvozno carino na naš les 6 do 12krat, a v istem času dovolila znatne prednosti uvozu avstrijskega lesa. In v Sloveniji da je 140.000 kmečkih gospodarstev odvisno bolj ali manj od lesnega izvoza. Zategadelj je treba, da v odločujočih krogih itd. prodre zavest itd. In odšla je seveda deputacija pada zagotovil itd. Ali bolj važno od vseh teh lepih zagotovil, pozivov, obljub bi bilo kritično razmotrivanje, koliko dejanske osnove je v njih, in namesto trdnega pričakovanja, da bo kmalu bolje, bi ljudem bolj storila gola resnica, čeprav bi bila morda zelo neprijetna. Zakaj najslabše je, zavajati ljudi v pričakovanje nečesa, kar je če že ne nemo-goče, vsaj zelo neverjetno, in jih tako hkratu zavajati v miselno lenobo. Samo čista, če tudi trpka resnica jim bo vlila zavest: te in samo te mogočnosti so nam dane, premalo jih je, pomislimo še na druge, in zlomka, da ne bi bil še kje kak izhod. In kjer je volja, tam je tudi pot. Iščimo jo!

Upravna preosnova

O tem vprašanju piše spričo uspešne angleške finančne politike »Trgovski list«:

»... naša upravna reforma ostaja še naprej v zraku. Vsako leto doživljamo sicer oficialne izjave, da smo tik pred izvedbo dekoncentracije uprave, a mine leto za leto in še vedno smo le tik pred izvedbo. Toda brez dobre, ekspeditivne in hitre uprave je vsako zboljšanje nemogoče, kajti navsezadnje zavisi vendarle uspeh vsake reforme le od uprave. Baš te dni doživljamo, kako velike težave občuti poslovni svet, ker so nove davčne dajatve tehnično premalo preudarjene. Nič ne pretiravamo, če rečemo, da je pri nas davčna morala v znatni meri padla zaradi tehničnih napak, ki jih imajo v obilici razni davčni predpisi.«

Tuje časopisje o italijanskih volitvah

»Manchester Guardian« z dne 30. III. piše pod naslovom Italijanske »volitve« naslednje:

»Dvajset let« po vojni »za pokončavanje vojne« smo dobili drugo veliko iznajdbo, parlament za pokončavanje parlamenta. To je naloga poslancev, »izvoljenih« 25. III. v Italiji, ko je 0.1% volilcev zavrnil oficialne kandidate — edini izraz lastnega mnenja proti vladi, ki jim je bil dovoljen. Tretja stopnja Mussolinijevе politike proti parlamentu, se bliža svojemu koncu. V prvi stopnji, 1922/24, je pustil parlament pri miru, le opomnil ga je, da bo, če mu ne bo pokoren, spustil svoje čete nanj — in parlament je bil s sijajnimi izjemami primerno pohleven. V drugi fazi je parlament, izbran pod posebnim zakonom in s pomočjo odvratnega fizičnega nasilja in strahovanja proti vsem nevladnim kandidatom, voljno izvršil vladna povelja. Vendar se je ob krizi ob Mateotijevem umoru leta 1925. celo ta parlament izkazal kot zbirališče opozicije, dokler niso opozicionalne stranke zašle v zmoto ali past, da so zapustile svoje sedeže kot znak moralne demonstracije. Od tedaj je bil parlament panfašističen in po pričevanju samega duceja kraj mračnosti in brezuspešnosti. Zbor, ki bi bolje služil ime parlamenta, je bil od leta 1922 dalje Veliki fašistični svet, v katerem se glavni hierarhi fašistične stranke od časa do časa pritožujejo drug čez drugega, ali izražajo svoj up in strah za deželo — za zaprtimi vrati. Samomor, ki ga naj izvršijo sedaj izvoljeni poslanci, se bo nemara nekaj časa zavlekel. Formalno bodo glasovali za novo ustavo, v kateri bo italijanski narod »zastopan« v svojih industrijskih, poljedelskih ali poklicnih ka-

Zadnja beseda je donela kakor glas pozavne pred Jeriho.

Vsi so bili tihi. Samo domači pes je krepko zalajal in dobil — kolikor se spominjam — tudi krepko brco.

Potem je bil dolg dialog...

Končno zapiše stražnik:

Ime lastnika cekinov je

Stara kuharica je sicer rekla: »Ime te svetnice ne poznam in ta bo najbrž kaka prefrigana ‚Primorka‘, ki je šoc zakopala.«

Ker se je ravno telefoniralo na 5. gimnazijo, se opazke te preproste statistke niso dale na zapisnik.

Popolnoma iztreznilo me je — ko mene, in ne kakega kanarčka, pogleda in nahruli:

»Kakšen tič si pa ti?«

Užaljen in zopet pri pameti odgovorim: »Če bi imel peruti, bi bil slovenski pisatelj.«

Stražnik: »No, kaj pa ste brez peruti?«

Jaz: Zgodovinar nove dobe, sedaj brezposeln časnikar.«

Stražnik: »Kje pa delate, v kleti pri strojih, ali v drugem nadstropju?«

I. t. d.

Zelo dolgo je trajala Na koncu so naju pahnili na dober in cenen zrak — vendar brez cekinov.

tegorijah po »korporativnem svetu«. Kakor so izgledi te skupščine negotovi, bodo vsi občudovalci velikega in plemenitega italijanskega naroda napeto čakali ali se bo nemara po kakšnem zgodovinskem zakonu nasprotij nekega dne porodila svoboda iz ustanov, ki so bile narejene v njeno pogubo.

»Istra.«

MALI ZAPISKI

Prepovedana knjiga.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti knjigo »Boj za osvoboditev in združitve slovenskega naroda«.

Narodna pesem Belokrajine in Koroške.

Akademski pevski zbor priredi 7. maja v uni-oniski dvorani večer belokrajinske in koroške narodne pesmi. Vse pesmi so po avtorjih novo prirejene z ozirom na znanstvene ugotovitve stilnih kriterijev naše folklore. Koncert hoče biti kar najbolj plastična slika narodne pesmi, dvoje popolnoma kontrarnih predelov slovenske zemlje. Belokrajina je sprejemala vzhodne vplive, koroška zahodne, kako je narodova duša le-tè prekrasila v lastne organizme, bo koncertni publiko pokazal APZ pod vodstvom dirigenta F. Marolta. Pevski program je opremljen z uvodno studijo narodne pesmi (F. Marolta), besedilom izvajanih del ter opombami za analitični in sintetični pregled.

Izključitev.

»Gorenjec« poroča:

»Trinajst členov odbora krajevnice organizacije J. N. S., in sicer gg. Sirc, D. Sajovic, R. Mayr, ing. Gros, Košnik, dr. Dolar, Završnik, Colnar, Mohor, Hönigman, Majnik, Horvat, Jakofčič, v prisotnosti nečlana Štampiharja, so prejšnji teden na posebni seji sklenili, da se ima predsednik krajevnice orga-

nizacije J. N. S. g. dr. Šemrov izključiti iz stranke za dobo enega leta, ravno za toliko časa tudi še odborniki gg. Fock, ing. Bulič in Drča, ter slednjic dr. Sabothy za vse življenje.

Ni nam znano, kaj so se kaznovani trinajstorieci tako zamerili, vendar upamo, da bodo prvi štirje svojo pokoro že še kako prenesli, »strašno hudo« pa mora biti za slednjega, ki se v tem življenju ne bo mogel več spokoriti.«

Preesnova avstrijske ustave.

Dollfuss je dal napraviti novo ustavo za Avstrijo, stanovsko ustavo, kakor se ji pravi. Pa je postal na mah pravno rahločuten: parlament naj jo sprejme. In res, sprejel jo je s 74 glasovi proti dvem. Z večino torej, kot je navadna zgolj v fašističnih državah od imenovanih ljudi. Pa tu se bo vprašal marsikdo, čemu pa ta boj proti parlamentu, ki je vendar tako priden in pokoren, čemu krvavi februarški boji, ki jih je bilo delavstvo pred vsem vprav za parlament? In če bere človek v avstrijskih listih o enodušnosti parlamenta, res ne dobi odgovora na vprašanje. Moramo že poseči v zgodovino te zbornice, ki je s takim veseljem izglasovala svojo smrt. 165 poslancev je štela, samo 76 jih je glasovalo o vprašanju, ki naj odloča o lastni biti. Kje so ostali. I no, te je gospod Dollfuss razveljavil, razgal. Najbolj preprosti način diktature: samo zame smeš biti. In poleg vseh drugih fašističnih burk, kjer se grede ljudsko zastopstvo, je tudi avstrijska zbornica odigrala svojo.

Večer slovenske književnosti in glasbe v Belgradu.

Prijatelj našega lista nam piše:

Dne 25. aprila t. l. je bila v belgrajskem umetnostnem paviljonu prireditev, na kateri je predaval N. Bartulović o slovenski kulturi. Na sporedu je bilo petje in igranje Lajovčevih in Škerjančevih

skladb ter branje Cankarjeve proze, pesmi slovenskih pesnikov, nazadnje pa še petje slovenskih pesmi, ki naj bi jih pel cerkveni pevski zbor nadškofijske cerkve. Sodelovali naj bi razen Slovenca Toneta Potokarja sami belgrajski domačini, udje belgrajskega narodnega gledališča Rižničeva, Petrovič, Jovanovičeva in Milošević. Ob določeni uri je bila pa dvorana popolnoma prazna. Prireditelji so že mislili večer odpovedati in ga preložiti. Čez pol ure se je nabralo vsega skupaj celih 64 gostov, med njimi večina belgrajskih Slovencev. Prireditelji so skrčili spored in prireditev, ki je imela namen, da Belgrajčane tesneje seznanji s kulturo Slovencev se je izvršila za pičlih 30 Belgrajčanov, ker so bili ostali poslušalci Slovenci. Fr. Č.

Poneverba.

Kontrolor davčne uprave v Banjaluki je poneveril za 250.000 dinarjev vrednostnih papirjev.

Imetja ljudi se prodajajo v brezenje.

Pri nas se vedno bolj množe pritožbe, da se na dražbah prodaja živina in blago za tako nizko ceno, da je dolžnik dostikrat gospodarsko docela uničen. Tako se je poročalo na zadnji plenarni seji Zbornice, da se je trgovcu prodalo na 12.000 dinarjev ocenjeno blago za 3000 Din. Znani so nam primeri, ko se je kmetovalcu prodala lepa živina na dražbi za tako nizko ceno, da je dobil od vola po 1 Din od kilograma žive teže. Neki ubogi vdovi se je vse njeno imetje, ki je bilo vredno nad 7000 Din, prodalo na dražbi za 1500 Din. eno uro kasneje pa so kupci prodali naprej to blago z dobičkom 1000 Din. Podobne pritožbe prihajajo iz vseh krajev in vedno več ljudi je, ki izkoriščajo bedo ljudstva.

»Trgovski list.«

Širite in naročajte naš tednik!

Generali

(Nadaljevanje.)

Zdaj si lahko marsikaj razlagamo, česar si takrat, med vojno, nismo mogli. Vsi se še spominjamo, kako smo po tistih velikih ruskih uspehih v Galiciji in Bukovini, ki so zanesli Ruse čez Karpatke v ogrsko nižino, pričakovali hitrega zloma Avstro-Ogrske. Kajti vedeli smo prav tako, da gre velikanska večina avstrijskih in ogrskih vojščakov le nerada v boj, in da so zlasti nekateri slovanski polki komaj čakali prilike, da jih »sovražnik« ujame.

Toda na mah se je rusko napredovanje ustavilo. Razlagali smo si to pač z ostro zimo, s težavnim prevozom v snegu. Pravega razloga seveda nismo poznali. In zato smo za trdno pričakovali, spomladi, brž ko skopni sneg, bodo korakali Rusi naprej proti Budimpešti.

Namesto tega smo doživeli Gorlice. V nekaj dneh je bila ruska bojna črta prebita, ruski odpor zlomljen. In to pri očitni premoči Rusov. Premoči? Pa to je vprav tisto, ruske premoči že davno ni bilo. Če namreč vzamemo premoč s stališča sodobnega vojskovanja, tehnično. Kajti jasno je, da je en Evropec z revolverjem v premoči proti trem divjakom s krepelci, in prav tako je jasno, da je stotinja s tremi težkimi topovi in petimi strojnimi tremi izstrelki, eno samo strojnico in za vseh tri tisoč mož komaj kakih 200 ali 300 pušk.

Dobro se spominjam, nekaj tednov po gorliški bitki sem srečal na cesti poročnika. Lahko je bil ranjen, prav toliko, kolikor je bilo potrebno za dopust v zaledje, pa spet ne preveč, da mu ni bil dopust pokvarjen. Sprehajal se je z nekakšnim krepelcem v roki.

»Kako pa kaj s teboj? Nisem vedel, da so zdaj moderni cepei namesto palic.«

»Saj to vendar ni nobena palica, to je ruska puška!«

Precej debelo sem ga pogledal.

»No, že vidim, da ne razumeš.« In pripovedoval mi je o gorliški bitki. »Ze takoj prvi dan so Rusi le slabo odgovarjali na strahovito streljanje nemške in avstrijske težke artilerije. Kmalu so sploh skoraj popolnoma utihnili. Nato se je začel napad pehote. Ista žalostna igra. Od ruskih vojščakov, ki se niso mogli več umakniti in smo jih mi ujeli, jih niti polovica ni imela pušk. Ostali so imeli različne krepelce ali kaj podobnega v rokah in hkratu dolžnost, čakati, da zadene kakega tovariša krogla in se potem vojskovati z njegovo puško. Kot ovce smo jih podili. Vojskovanje z Rusi sploh ni bilo skoraj nič nevarno.«

Ti reveži so morali torej čakati na nesrečo tovarišev, da so sploh prišli do orožja in se mogli braniti! Ali ni to nekaj, kar mora pokvariti najhrabrejšo vojsko?

Res, ruski vojščaki so spolnjevali in spolnili svojo dolžnost. Ali tisti, ki so jih pošiljali v boj in vodili, je niso spolnili.

In če se je kaka bela vrana med njimi resno prizadevala, najti odpomoči, je zadela kakor ob granitni zid ob vso gnilobo carske vladavine. V tem pogledu so nad vse poučni klici generala Ja-

nuškjeviča, stožernega šefa velikega kneza Nikolaja, na vojnega ministra Suhomlinova, in odgovori zadnjega. Ti klici so bolj podobni vzdihom zaljubljenca k nedostopni devici, kakor resnemu stvarnemu razgovoru strokovnjakov o važnih zadevah. Dokaz, da so šteli ti razni Suhomlinovi pošiljanje orožja in streliva bolj za milost kakor za nužno in prekleto dolžnost, ki jo je treba spolniti za vsako ceno.

Januškevčič Suhomlinovu:

»V imenu vojske bi Vam bil neskončno hvaležen, če štejete za mogoče, da spodbodete Rudskega (kovinsko industrijo), naj se bolj podviza z izdelovanjem granat. To je zame kakor mora. Ker se zmanjšuje število pušk in patron, so narasle zgube za petdeset do šestdeset odstotkov.«

Suhomlinov Januškevčiču:

»... Sam hodim po obratih in priganjam, toda stavke, pomanjkanje premoga, tujezemstvo nam ne dobavlja stružnic.«

Stružnice, premoga ni, pa je bil vendar Suhomlinov že leta vojni minister, in veliki knezi so nadzirali skladišča in orožarne. Kljub temu manjka vsega. To se pravi, in to je tisto: prav zaradi tega manjka! In še stavkajoči delavci naj so krivi! Ko pa pri pomanjkanju premoga in stružnic sploh delati niso mogli.

Januškevčič Suhomlinovu:

»Vem, da Vas vznemirjam (!) in nadlegujem (!) s svojimi tožbami (!), pa kaj naj storim? Saj veste, da se mi ježe lasje pri misli, da nas utegne prisiliti pomanjkanje patron in pušk, podati se Viljemu... Manj ko je patron, večje so zgube... Zato štejem za svojo dolžnost, da Vas skromno (!) kličem na pomoč. Mnogo naših ljudi nima čevljev, in noge so jim zmrznile; brez kožuhašnih ali volnenih jop so in začeli so boleti od hudih prehladov. Posledica je, da vojščaki v množicah pelagajo orožje in se podajajo sovražniku tam, kjer so častniki padli... Angleži so pripravljani, da nam pomagajo pri izvršitvi naših naročil v lastni deželi, v Ameriki in na Japonskem. Bodite usmiljeni (!) in dajte navodila... Govorim iz svoje vesti...«

»Bodite usmiljeni, ne: spolnite svojo dolžnost. Milost naj bi bila, če bi bil ta general storil tisto, kar je moral storiti sleherni ruski mužik. Prav za prav: še toliko ne. Kajli ta ruski kmet je dal zdravje, življenje za tiste ljudi, ki so šteli za milost, če so mu poslali orožje in opravilo za tisto vojno, ki so jo sami vodili!

George pripominja k temu:

»... Ko so se vračali pohabljeni vojščaki domov in pripovedovali v rukih vaseh o strahovitih porazih, o tem, da je pripisovati njihove poraze samo pomanjkanju priprave s strani vladajočih, in ko so pripovedovali svojim sosedom o strašnih zgubah, ki so jih morali trpeti njihovi rojaki zaradi te malomarnosti, je povzročilo to najprej osuplost in polagoma flečo jezo. Pri moskovskih nemirih je bilo slišati klice: »Zveri! Zveri! Da bi se vojskovali zoper Nemce, zato nimate streliva, toda dovolj streliva imate, da streljate po Rusih.«

Toda kakor obsoja George rusko vojaško vodstvo, tako ne prizanaša francoskemu in angleškemu. Pravi, da jima ni bilo mogoče vtepti v glavo, da bi bila velika zmaga nad Nemci na Poljskem

za Francijo in Belgijo koristnejša, kot malenkosten naval v nemške vrste v Šampanji, celo pomembnejša, kakor osvojitve kakšne krtine v Flandriji. Rusijo bi bili lahko rešili, če bi bili posegli vmes prav in o pravem času... Način, kako je vojaško vodstvo zaveznikov zamudilo, izrabiti velikanske rezerve Rusije, je najboljši dokaz za pomanjkanje razsodnosti in navadne poslovne pameti, ki bi bila skoraj dovedla do zgube vojne... V hrabrosti in vztrajnosti ni nihče prekašal (ruskih vojščakov) niti v lastnem, niti v nasprotnem taborišču. Toda njihova oprava v topovih, puškah, strojnica, strelivu in prevoznih sredstvih je bila najbornejša, kar je je bilo na katerikoli bojni črti, in zato so bili premagani v bitkah od čet, ki so bile po številu in dostikrat tudi po kakovosti manj vredne, ne da bi se bili mogli braniti in maščevati. Če bi bili storili zavezniki, kar bi bi bili pri pravilnem vojaškem vodstvu mogli in morali storiti, bi bila »Rusija lahko v vojni 1915. leta držala Nemčijo brez truda v šahu in pogazila slabše avstrijske vojske.«

Iz zgodovine svetovne vojne je znano, da je poraz ruske in srbske vojske leta 1915. povzročil, da se je vojna zavlekla za dobri dve leti. Če bi bili Rusi in Srbi tisto leto mogli vsaj obstati pred nemško-avstrijskim napadom, bi se bila vojna končala h koncu 1916. leta, če že ne prej. Kajti Rusi so stali globoko v Karpatih, osrednje države so bile odrezane od svojih petrolejskih virov, ki so bili za vojskovanje neogibni, Bolgari bi se jim bili javljene pridružili, Romunija bi bila napovedala vojno brzokone že 1915. leta, prav tako Grčija. In te velikanske množice vojsk, če bi bile dobro oberežene seveda, torej tudi v dejanski, tvorni premoči, bi bile prisilile osrednje države, da bi bile klecnile pred njimi.

Pa se ni zgodilo. Za nobeno veliko kretajo se ni moglo odločiti vojaško vodstvo zaveznikov. Kakor zamaknjeno je strmelo na ozko zahodno vojno črto in ni imelo oči, ne ušes za velikansko, odločilno dogajanje na vzhodu. In če se je navezadnje vendarle za kaj odločilo, je bilo to zvečne prepozno in po navadi še polovičarsko po vrhu. S tem je uničilo moralo lastnih zaveznikov na vzhodu, a obenem dvignilo moralo prebivalstva osrednjih držav. Kajli komaj bi bilo to vztrajalo tako dolgo, če bi vendarle ne bilo videlo in bralo dan za dnevom, kako na zahodu zavezniki ničesar ne dosežejo, na vzhodu pa zasedajo lastne čete cele države. Če bi bili zavezniki vrgli o pravem času veliko vojsko na Balkan, kakor sta to zahtevala Churchill in George, bi bili pridobili še omahujoče Bolgare, oborožili zlahka Ruse, in osrednje sile bi bile mogle misliti zgolj še na obrambo. Res je, kakor pripoveduje Churchill, da je srbska nepopustljivost proti Bolgarom v precejšnji meri pognala te k osrednjim silam. Toda velika zavezniška vojska v Solunu ali ob Bosporju bi bila že zgolj s svojim bitjem vplivala na spravo in sporazum. Tembolj ker navezadnje — plena bi bilo dosti. Tako se je pa zgodilo, da Srbi niso hoteli popustiti v južni Makedoniji in Traciji, Rusi ne v Carigradu. Uspeh: Južno Makedonijo imajo danes Grki, Carigrad in Bospor pa Turki!

(Dalje prih.)